

Світанок

№ 5 (614) Додаток «Нашого слова» № 43 для дітей ВЕРЕСЕНЬ–ЖОВТЕНЬ 2025 РОКУ

PL ISSN 0239-5460 Numer indeksu 366609

ТЕОДОР ТА ІВАСЬ ШАХМАТИ З ПЕРЕМИШЛЯ; СВІТЛИНА ПАВЛА ЛОЗИ

Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944)

У липні 2025 року минуло 160 літ від дня народження Митрополита Андрея Шептицького, ЧСВВ.

Його називали «українським Мойсеєм», «духовним будівничим» та «етнархом нації». **Андрей Шептицький довгі 44 роки — незмінний очільник Української греко-католицької церкви.** За його керівництва УГКЦ зміцніла й загартувалася. Митрополита дуже поважали за невтомну працю задля релігійного, культурного та національного розвитку українців. Його духовна й культурна спадщина є великим скарбом для українського народу та світової спільноти. Був духовним лідером, щедрим меценатом, здібним організатором та відважним реформатором.

Митрополит Андрей народився 29 липня 1865 року в селі Прилбичі на Львівщині у заможній родині. Його ім'я у хрещенні — Роман Марія Александер Шептицький. Його мама — Зофія — була дочкою польського письменника Александра Фредри, а батько — Ян Канти Шептицький, українець, був землевласником та громадським діячем. Рід Шептицьких походив із давньої української шляхти, що мала глибоке коріння у Галичині. У подружжя Софії та Івана було семеро синів.

Молодий Шептицький, майбутній Митрополит, після вступу до монастиря отців василіан у Добромилі у 1888 році прийняв чернече ім'я Андрей. Філософію та теологію студіював у Кракові, потім право в Мюнхені. Після навчання отримав наукові ступені доктора теології та доктора філософії. Вивчив багато іноземних мов. Упродовж свого активного, працюючого життя був монахом, священником, єпископом, архієпископом, митрополитом... Він — аристократ із європейською освітою — став духовним лідером українського народу. Пережив дві світові війни та радянську і німецьку окупації. Молився, працював, діяв і помагав.

Митрополит Андрей Шептицький має дуже великі заслуги та досягнення не тільки для Церкви. Він також підтримував школярів, студентів, учителів, письменників та діячів культури. Підтримував молодих українських твор-

ців, надаючи їм стипендії для здобуття освіти у найкращих навчальних закладах Європи. На кошти Митрополита було придбано будівлю, де розмістилася художня школа відомого митця Олекси Новаківського. У 1905 році Андрей

Андрей Шептицький — монах Добромильського монастиря ЧСВВ, 1888–1892 роки

заснував Український національний музей у Львові. Завдяки піклуванню Андрея Шептицького в музеї зібрано одну з найбільших в Європі збірок іконопису. Крім того, він підтримував діяльність українських культурно-просвітницьких товариств «Просвіта», «Рідна школа», «Сільський госпдар». Щедро помагав бідним, немічним, хворим. Як Галицький митрополит він був депутатом Австрійського парламенту й Галицького сейму. Це давало йому змогу виступати перед урядом щодо підтримки українців у справі скріплення їхніх прав у державі. За його ініціативи було засновано Львівську греко-католицьку богословську академію (1928). Підтримував ідею незалежної України. Багато писав.

Митрополит Андрей Шептицький, 1901

Під час Першої світової війни був заарештований російськими військами, а пізніше вивезений до Росії (1914–1917). **У часи Голодомору** Андрей Шептицький посилав вагони зерна на Велику Україну, **у часи Голокосту** — рятував євреїв, переховуючи їх від нацистів. Урятував також багато єврейських дітей. **Під час радянської окупації** Митрополит відкрито протестував проти атеїстичного виховання в школах, звертаючись до молоді, батьків і духовенства з пастирськими посланнями. На увагу заслуговує також **єкуменічна діяльність Митрополита**, спрямована на діалог між різними християнськими конфесіями.

Митрополит Андрей Шептицький жив і працював у Львові, у гарному будинку поруч із Собором святого Юра. Цей дім називають Митрополичою

резиденцією. Вона була не лише домом Митрополита, а й важливим осередком духовного й культурного життя українців у Галичині.

Головні урочистості з нагоди 160-ліття від дня народження Митрополита Андрея Шептицького відбулися 29 липня 2025 року в селі Прилбичі, рідному селі Митрополита. Літургію та святкування очолив Отець і Глава УГКЦ Блаженніший Святослав. Він сказав: «... Митрополит Андрей робив усе задля Бога і з любові до свого народу — хотів віддати все, що мав, ким був, і нічого не вимагав узамін. Саме тому він став тим, хто сформував обличчя нашої Церкви на зламі XIX і XX століття — першим глобальним пастирем, який згуртував нашу громаду в діаспорі».

Митрополит Андрей Шептицький прожив 79 літ. Помер 1 листопада 1944 року. Похований у крипті Собору святого Юра у Львові.

* * *

Прохання:

Прочитай уважно *Молитву за український народ* Митрополита Андрея. Знайдеш її у Молитовнику *Прийдіте поклонімся* (Рим 1991). Молитва доступна також в інтернеті.

Ярослава Кобилко

Світлина з мережі

Пам'ятник Митрополитові Андрею Шептицькому у Львові. Світлина: Катерина Сень

«Довгими зимовими вечорами Артемко любив сидіти біля бабусі й слухати її оповідки з давнини. А знала їх бабуся безліч. Хлопчиків здавалося, що вона зберігає їх у м'яких кольорових клубочках вовни, з яких плете теплі шкарпетки та рукавички. Кожен клубок — то нова оповідка. Бабуся сидить у кріслі біля каміна, вправно ворушить спицями, а внучок — поряд на килимку й заворожено слухає...».

Це вступ до казки *Врятоване Різдво*, яку написала і вклала у нову книжку *Оповідки з бабусиних клубочків* (2024) дитяча письменниця та педагогиня з України Наталія Тріщ.

А чому врятоване? А тому, що недобрий чоловік Самодур хотів відібрати в людей свято Різдво — то наказав Морозу, щоб нагнав холоду, заморозив землю, то випустив зграю чорних круків, щоб вони погасили всі вогники й темрявою світ накрили, але... Звісно, Самодуру не вдалося втілити свої недобрі плани — на небі засіяла різдвяна зірка, осяяла світлом людські серця, ожили вулиці і залунали колядки: *Нова радість стала, яка не бувала...*

Цікаво? Ще й як! А ось наступна казка — *Великдень в бабусі Одарки* — авторка вдало поєднала підготовку до християнського свята з видуманими героями, що аж хочеться вірити в них, бо всі вони наділені добрими рисами. В усьому вони (а це Вітерець, Хмаринки, Сонце) допомогли бабусі Одарці вчасно підготуватися до Великодня...

Захопишся й іншими оповідками: *Таємниця Йорданської водички*, *Стрітенські свічечки*, *Не я б'ю, верба б'є*, *Чому Зелені свята так назвали?*, *Про три Спаси*, *Неоціненний подарунок*, *Треба щиро просити*, *Святий Миколаю, я тебе чекаю!*. Остання казка — повчальний урок про боротьбу між добром і злом, де, звісно, добро перемагає. Бо життя Миколая — це любов і милосердя до ближнього.

Всі ці оповідки Артемко уважно слухав, які розповідала йому вечорами бабуся. Так він багато довідався про головні християнські свята українського народу, про їхнє походження, коли і як їх святкують. Також у книзі є багато цікавих слів, які авторка доступно пояснює (чумак, діжа, гаївки,

таця, обітниця). Майже кожна сторінка прикрашена кольоровими малюнками, що додає читанню ще більшої цікавості. Особливого піднесення надають біблійні картини.

Свою книжку Наталія Тріщ приїхала презентувати до Варшави, в український навчальний заклад «Материнка». Присутні довідалися й про інші її книги: *Білі бджоли*, *У царстві Зеленого Пана*, *Чому зебра смугаста*, *Вересень-школярник*, а також поетичну збірку *Цвітоспад*. А ще дітям дуже подобаються *Загадкові розмальовки*, до малюнків яких додаються милозвучні віршики, які сприяють розвитку творчих здібностей дітей.

Паралельно із презентацією книжки в «Материнці» відбувалася презентація творчого проєкту *Сила пам'яті: від болю до зцілення*, який створила Марія Гишпіль-Петрінець. Вона також провела майстер-клас по виготовленню білих ангеликів — у пам'ять убитих на війні дітей.

Мирослава Олійник

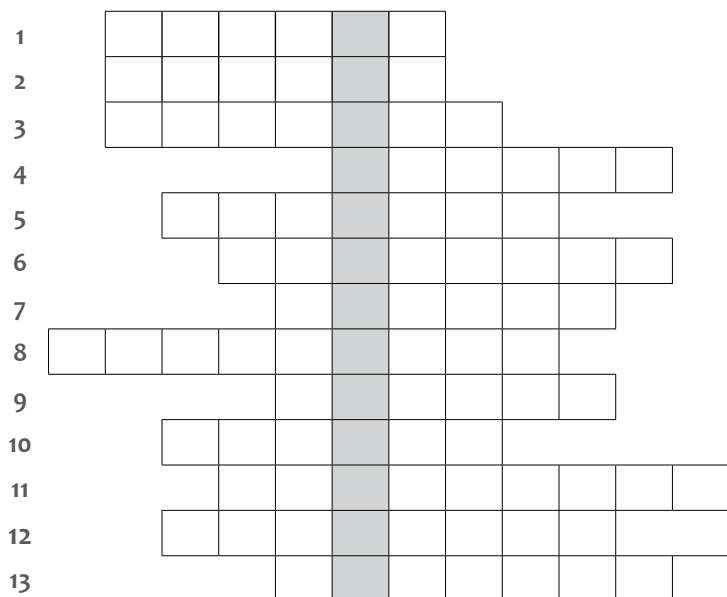
Світлина з мережі

Допоможи курчаткові перейти лабіринт, обминаючи дощові хмари. Познач йому дорогу.
Розфарбуй малюнок. ☺

Катерина Степан

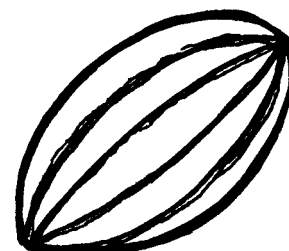
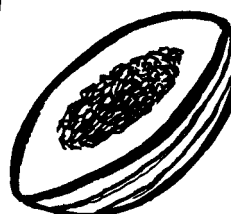
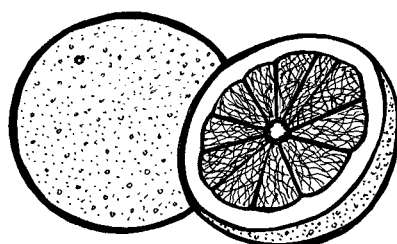
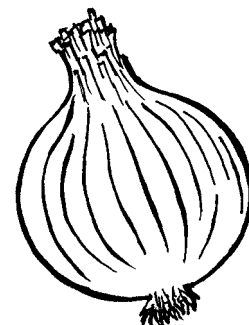
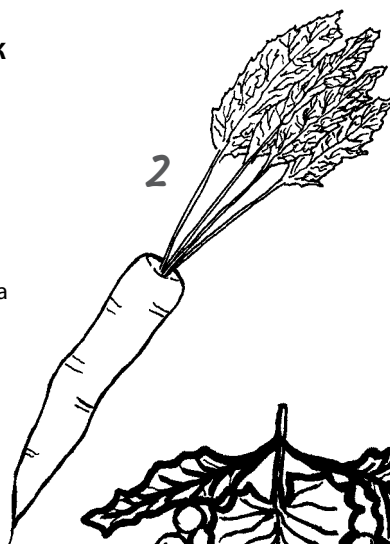
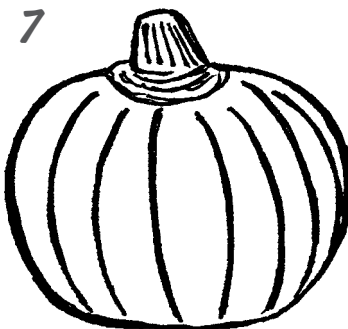
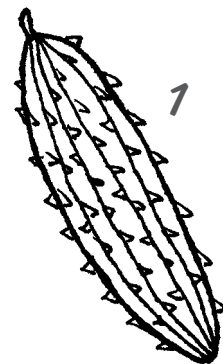
Розгадай кросворд та прочитай гасло. Розфарбуй і підпиши малюнки. ☺

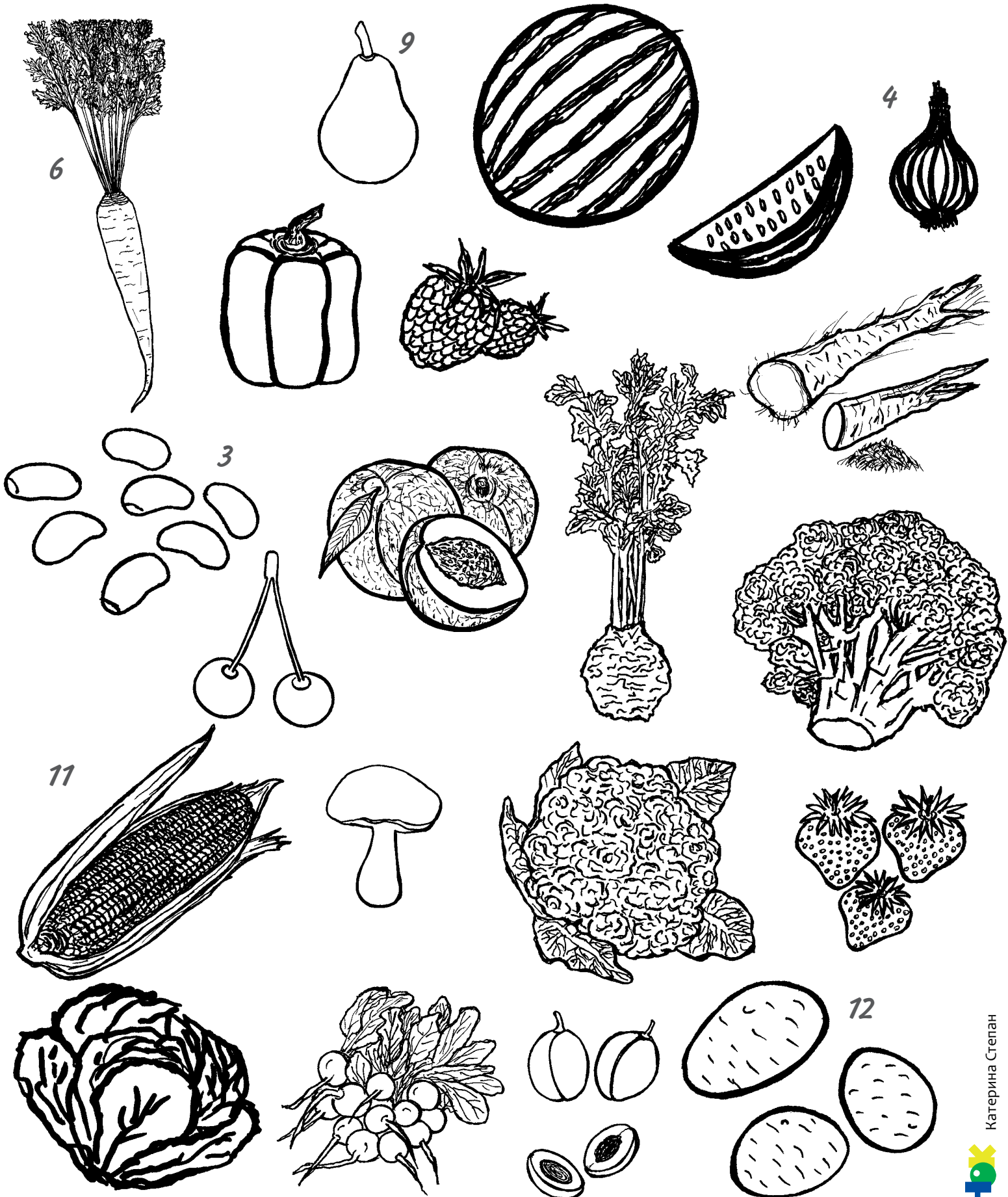

СЛОВНИЧОК

абрикос
аґрус
айва
аронія
біб
броколі
буряк
виноград
вишня
гарбуз
горох
грейпфрут
гриб
грушка
диня
журавлина
кавун
капуста
картопля
квасоля
кольрабі
кріп
кукурудза
малина
морква
огірок
ожина
перець
персик
петрушка
полуниця
помідор
порічка
редиска
смородина
селера
сливка
спаржа
суниця
хрін
цвітна капуста
цибуля
цибуля порей
часник
черешня
чорниця
яблуко

morela
agrest
pigwa
aronia
bób
brokuł
burak
winogrona
wiśnia
dynia
groch
grejpfrut
grzyb
gruszka
melon
żurawina
arbuz
kapusta
ziemniak
fasola
kalarepa
koper
kukurydza
malina
marchewka
ogórek
jeżyna
papryka
brzoskwinia
pietruska
truskawka
pomidor
czerwona porzeczka
rzodkiewka
czarna porzeczka
seler
śliwka
szparagi
poziomka
chrzan
kalafior
cebula
por
czosnek
czereśnia
borówka
jabłko

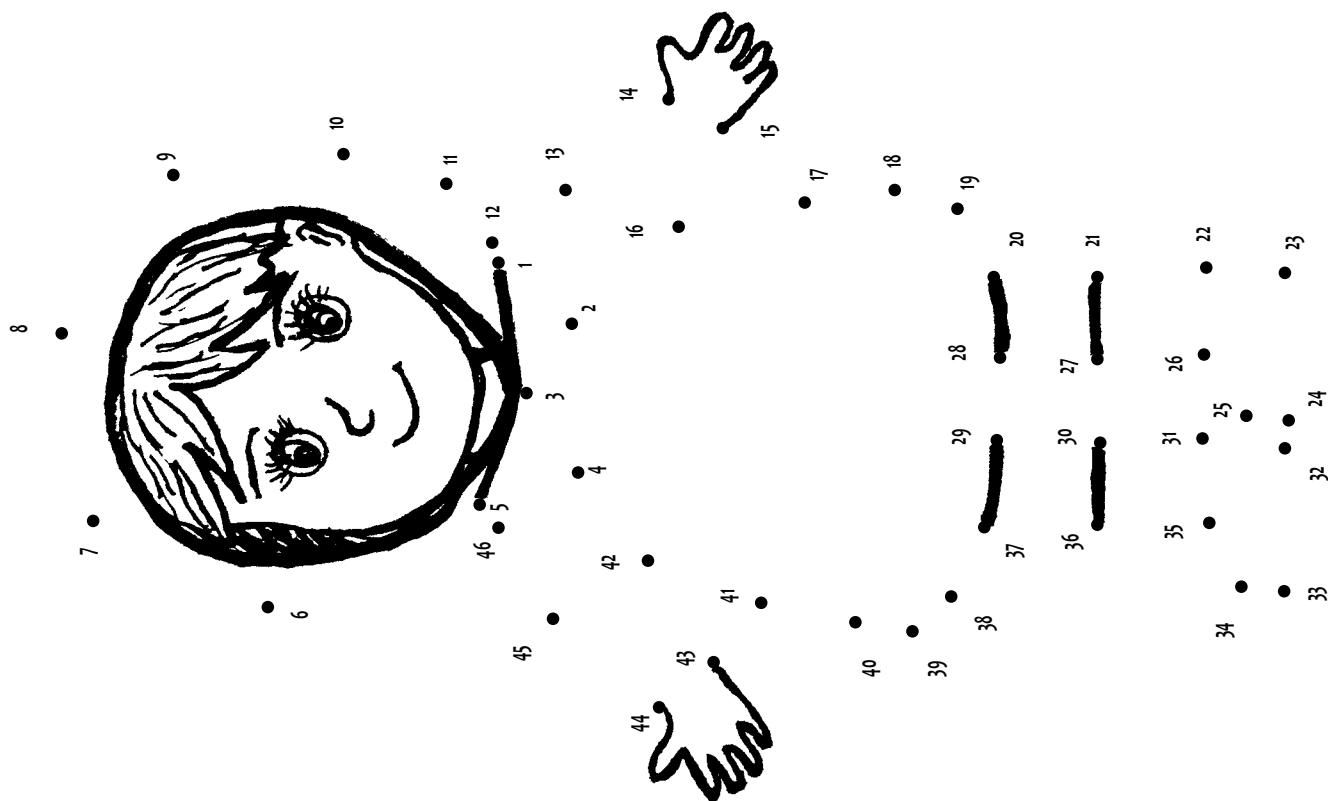
Намалюй у зошиті таблицю. Запиши, де що росте.

У землі ростуть	На землі ростуть	На кущі ростуть	На дереві ростуть
...	...	...	...

Відшукай 8 різниць між малюнками. Познач їх та розфарбуй рисунки. ☺

Поеднай крапки від 1 до 46. Розфарбуй малюнок. ☺

Наталія Кобринська (1855–1920) — перша українська феміністка і голос жінки в добу відродження

Історія кожного народу має постаті, які не лише йдуть уперед самі, але й відкривають шлях іншим. Наталія Кобринська — саме така постать в українській культурі та історії. Вона була не виключно письменницею, а й одною з ключових діячок українського національного та феміністичного рухів другої половини XIX століття.

Українці — геніяльна нація. Не могло бути інакше й у випадку з Наталією. Підтвердженням є те, що ідеї Наталії Кобринської випередили час. У Європі фемінізм почав ширитися в середині XX століття, а Кобринська вже у 80-их роках XIX століття роках говорила про це. Її життя — приклад незламної волі, інтелектуальної сили та щирої любові до рідного народу. Наталія Кобринська — це більше, ніж просто письменниця. Вона була ідеологинею, реформаторкою, провідницею.

Народилася у 1855 році в селі Белелуя на Полкутті, на межі з Гуцульщиною і Буковиною. Наталія Кобринська походила з високоосвіченого середовища, в якому перепліталися духовні традиції (через обидві гілки священничих родів), прогресивні національні ідеї, увага до культури, мови та прав людини. Це середовище сприяло її самоосвіті та формуванню активної громадянської позиції. Наталія здобула глибоку домашню і приватну освіту — володіла кількома мовами (українською, німецькою, польською), читала філософські, історичні, релігійні та літературні твори. Дід Наталії Кобринської — Іван Озаркевич — був ініціатором аматорського театру в Галичині. Зокрема, у 1848 році в Коломиї він поставив п'єсу Івана Котляревського *Наталка Полтавка* (в адаптованій формі). Цікаво, що постійним гостем Загальнопольських днів українського театру в Ольштині є, власне, труп Коломийського академічного українського драматичного театру, який носить ім'я Івана Озаркевича.

Наталія Кобринська першою в Галичині поставила питання про необхідність емансипації жінок, доступу до освіти та участі у громадському житті. У 1884 році вона заснувала **Товариство**

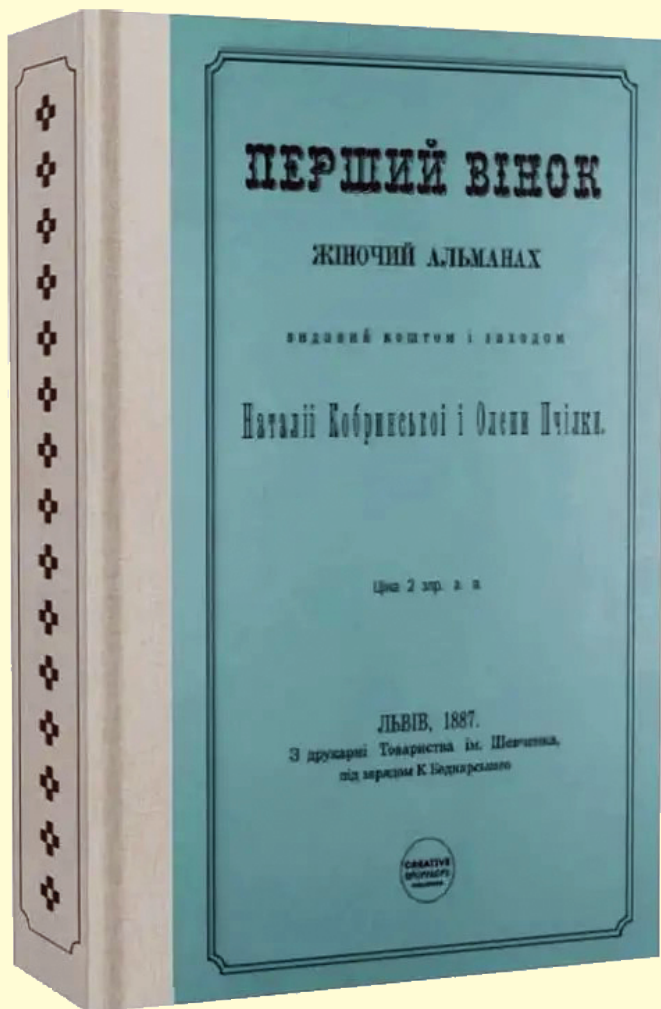

руських жінок¹ — першу жіночу організацію на західноукраїнських землях (у тодішньому Станіславові, нині — Івано-Франківськ). Її належить ініціатива видання альманаху **«Перший вінок»**² (1887). Створення його (у співавторстві з Оленою Пчілкою) стало знаковою подією: в ньому вперше голосно прозвучали жіночі голоси в українській літературі. Це була перша збірка творів, написаних винятково жінками. Альманах став проривом у літературі та формуванні жіночої самосвідомості. Альманах об'єднав жінок із Наддніпрянщини й Галичини, чим зробив значний крок до культурної єдності України.

1 Товариство руських жінок (тоді слово «руських» уживалося як «українських» — від Руси).

2 «Перший вінок» — перший в Україні феміністичний альманах, виданий у 1887 році у Львові Наталією Кобринською та Оленою Пчілкою. Містив 40 творів (від статей до оповідань і поезії), зокрема Лесі Українки, Ганни Барвінок, Уляни Кравченко, Климентії Попович, та передмову Кобринської. Вийшов із друкарні Товариства імені Шевченка обсягом 464 сторінок.

Кобринську часто критикували як «нежіночну», «надто сміливу», «непокірну». Проте вона не зупинялася і продовжувала боротися — спокійно, послідовно й переконано. Вона була просвітницею: писала статті та публіцистику на теми жіночої освіти, моралі, політики. У своїй діяльності поєднувала національну ідею з феміністичними поглядами. Її твори реалістичні, часто з елементами психологізму, мають соціальне спрямування. Була активною в колах народо-вців, підтримувала зв'язки з іншими діячами українського національного відродження. Незважаючи на тиск із боку австро-угорської влади й інтелігенції, яка орієнтувалась на польську чи німецьку мови, Кобринська писала українською мовою, активно підтримувала розвиток української культури. Окрім діяльності в Галичині, Кобринська листувалася з феміністками з інших країн, зокрема з Австрії та Чехії, і була знайома з загальноєвропейськими ідеями жіночого визволення. Її діяльність підтримувала також Леся Українка. Взагалі-то вона вплинула на подальших діячок: згадану вже Лесю Українку, Софію Русову, Костянтину Малицьку, Ольгу Кобилянську. Таким чином, її можна вважати

однією з перших українських діячок, що мислили в європейському контексті. Найкраще окреслення для неї — борчиня. Своє життя присвятила літературі, просвітництву та боротьбі за жіночі права. Наталія Кобринська — це не просто символ, а уособлення української жінки, яка має силу мислити, діяти, боротися. Її ім'я варто пам'ятати — не лише як літераторки, а як однієї з тих, хто проклав шлях до рівності, гідності й свободи. Померла Наталія Кобринська у 1920 році. Її ім'я було надовго забуто за радянських часів, адже її діяльність не вписувалася у канон «офіційного» фемінізму. Щойно наприкінці ХХ століття її постать була гідно переосмислена. Сьогодні її ім'я носять вулиці, бібліотеки, шкільні заклади; про неї знімають фільми та пишуть наукові праці.

Науковий інтерес до спадщини Кобринської зростає, адже вона не тільки літераторка, а й ідеологиня українського фемінізму, яка заклала основи для подальшого розвитку жіночого руху в Україні. Її діяльність розглядається як важливий етап становлення модерної української ідентичності. Отже, Наталія Кобринська — це постать, яка поєднала літературну творчість із суспільною ініціативою, що робить її внесок у національну історію особливо значущим у контексті гендерних студій та історії українського культурного відродження.

Вшанування пам'яті (декілька прикладів):

- У Києві в Дарницькому районі з'явилася вулиця імені Наталії Кобринської.
- У селах і містах Західної України також існують вулиці Кобринської.
- У місті Снятин (Івано-Франківщина) є музей Наталії Кобринської.
- У Болехові є пам'ятник Наталії Кобринської.
- На місці будинку, де вона жила, стоїть пам'ятний знак у вигляді кам'яної брили і пам'ятної таблиці, на провулку в Болехові.

Вибрані крилаті вислови нашої героїні:

- «Немає вільного народу без вільної жінки».
- «Поки жінка буде лише тінню чоловіка — суспільство кульгатиме на одну ногу».

Наталія Ориньчак

м. Венґожево

Світлина з мережі

МІСТА-ГЕРОЇ УКРАЇНИ

ДОНЕЧЧИНА: МІСТА, РОЗПЕЧЕНІ ВІЙНОЮ

Війна, яка розпочалась 24 лютого 2022 року, продовжується вже четвертий рік. Відзначаючи героїзм і мужність захисників Батьківщини, 30 вересня 2025 року Президент України Володимир Зеленський підписав Указ, згідно з яким іще 16 міст отримали звання «Міста-Героя». І серед них п'ять міст Донецчини, які дуже постраждали й були немов «розпечені» цією страшною війною. Їхні назви: Дружківка, Костянтинівка, Краматорськ, Покровськ, Слов'янськ...

Жінка біля свого зруйнованого будинку в Дружківці, після обстрілу росіян 5 червня 2022 року (джерело: radiosvoboda.org/a/foto-druzhkivka-rosiyska-artyleriya/31885677.html)

Ці міста з'явилися на мапі України в процесі освоєння Донецького краю, названого так за річкою Донець, притокою Дону. В стародавні часи в місцевих степах проживали різні кочові племена — від скіфів і до половців, яких у XIII столітті потіснили татари. Найдавніше із міст — Слов'янськ — згадується ще у 1627 році, як Торське городище — фортеця, яка була збудована для захисту від набігів татарів. Назва «тор» має арабське походження і потрапила до нас від тюрків, означаючи «шлях», «дорога». Це певно тому, що фортеця знаходилась у відкритому степу, де мешкали кочівники. Пізніше, в цій місцевості стали поселятися й запорозькі козаки. В 1781 році з'явилась перша згадка про місто, котре заснував козак Дружко і, відповідно, його назвали Дружківкою. У XIX столітті були засновані Костянтинівка (1812), Краматорськ (1868) і Покровськ, яке називалось тоді Гришине від річки Гришинка (1881). Назва «Краматорськ»

пішла від словосполучення «кром» (укріплення) і «торський» (від річки Торець — притоки Сіверського Донця), а «Костянтинівка» від імені поміщика Костянтина Номікосова, грека за походженням, який заснував це село. Взагалі ж, за часів Катерини II, яка поширила кріпосне право і в Україну, велика кількість земель роздавалась російським дворянам та іноземцям. Запорізьку Січ знищили, а колишніх вільних козаків перетворили у «кріпаків», які стали власністю поміщиків.

Зруйнована школа № 15 у місті Краматорську після удару російською ракетою 5 квітня 2022 року. На місці удару утворилась вирва завширшки 15 і в глибину майже 3 метри

(джерело: kramatorskpost.com/rosiyani-znishhuyut-u-kramatorsku-osvitu-skoli-ta-visi-yaki-potrapili-pid-obstrili-okupantiv_84847)

Бурхливий розвиток краю у XIX столітті був пов'язаний із відкриттям тут різних корисних копалин, у першу чергу вугілля, залізної руди, крейди, глини, солі... А наявність рік і озер, помірний, не тяжкий для життя клімат, сприяли швидкому зростанню населення. Була й робота: російський уряд роздав ці землі іноземцям — англійцям, французам, бельгійцям, німцям, які, разом із російськими підприємцями, відкрили чавуноливарний і сталеливарний заводи у Дружківці, завод будівельних матеріалів у Краматорську, керамічний завод у Костянтинівці, вугільні шахти — у Покровську, соляні — у Слов'янську... А будівництво Катеринівської і Курсько-Харківсько-Азовської залізниць сприяло тому, що в кожному з названих міст

з'явилась своя станція. Зросла і кількість міського населення. Революція 1917 року привела до жорстокої боротьби за владу — міста захоплювались військами «червоних», гетьмана Скоропадського, Української Народної Республіки, генерала Денікіна, аж доки (у 1920-му) в них була остаточно встановлена радянська влада. Зростала кількість мешканців населених пунктів і у 30-их роках усі вони офіційно стали містами. Під час радянсько-німецької війни, до жовтня 1943 року, ці міста знаходились під німецькою окупацією, а потім знову відновилась радянська влада. Населення в них ставало ще більше, будувалися нові заводи, культурні заклади і школи. Нинішній Покровськ називався «Красноармійськом» (із 1962) і запам'ятався мені, в той час ще малому хлопцеві, бо поїхав туди з мамою на ринок. Місто здалося, в порівнянні з селом, де я жив, «величезним». Розгубився і ледь не загубився серед натовпу. В містах Донбасу тоді була складна криміногенна обстановка, часто траплялися бійки серед молоді. На початку 70-их років минулого століття у Краматорську навіть оголосили «комендантську» годину: по місту чергували патрулі міліції, їздили на машинах і мотоциклах, та ще й з собаками. А після 21-ї години дітям забороняли з'являтися на вулицях, а вдень — збиратися разом, більше ніж по двоє. До речі, Краматорськ тоді називали містом «п'яти світанків» — уночі із доменних печей п'ять разів вивозили й виливали розжарений шлак і в місті ставало видно (на декілька хвилин), як удень.

Після проголошення незалежності України у 1991 році Росія стала втручатись в її внутрішні справи, заявляючи, що права «російськомовного» населення Донбасу порушуються. В квітні 2014 року озброєні терористи з так званої ДНР (Донецької народної республіки) захопили адміністративні будівлі в усіх містах і розпочали розправу з патріотами. Біля Дружківки вбили священника Православної церкви Павла Жученка.

Із 1 по 7 січня 2025 року росіяни 70 разів били по Краматорську і Слов'янську. Дійсно, можна сказати, що «донецькі міста, це міста — розпечені війною»... 2 січня 2025 року — вночі (!) російські окупанти вдарили по житловому будинку, зведеному ще у 1924 році. Будинок у вогні! (джерело: kramatorskpost.com/kramatorsk-ta-slovyansk-znovu-bulipid-vorozimi-udarami_87199)

Особливо сильні бої відбувалися на вулицях Костянтинівки, Краматорська і Слов'янська. Але, завдяки Збройним Силам України в липні 2014 року всі п'ять міст звільнили. Оскільки значна частина області опинилась під московською окупацією, центром української частини Донбасу із жовтня 2014 року став Краматорськ.

Після початку повномасштабної війни (в лютому 2022 року) по всім донецьким містам, розташованим на українській території, наносяться удари ракетами і безпілотними засобами. Так, наприклад, першим ракетним ударом по Краматорську 5 квітня 2022 року була зруйнована міська школа № 15. Біля неї утворилась воронка шириною 15 і глибиною майже 3 метрів. Так само, в інших містах знищуються вокзали, житлові будинки, лікарні, крамниці, школи, залізничні колії і транспорт. Населення суттєво зменшилося: у Краматорську із 152 тисяч чоловік до 53 тисяч, Костянтинівці — із більш, як 78 тис. чол. до 5 тис., у Дружківці із 67 тис. чол. до 30,5 тис., Покровську — із більш як 60 тис. чол. до 1,3 тис. чол., Слов'янську із більш як 105 тис. чол. до 54 тис. Ці цифри приблизні, бо ніхто зараз ніяких переписів не проводить, а виїхати із міст люди не можуть — через постійні обстріли. Військовослужбовці ЗСУ мужньо обороняють українські міста, а мирні мешканці — і дорослі, й діти — допомагають їм, чим можуть та чекають завершення цієї війни, розв'язаної агресивною сусідньою державою.

Олександр Любич

Світанок — додаток «НС» для дітей
Відповідальна редакторка: Катерина Сень
Малюнки: Катерина Степан

Адреса редакції:
«СВІТАНОК» ul. Kościeliska 7 03-614 Warszawa
Електронна пошта: switanok@nasze-slowo.pl

Dodatek „Switanok” dofinansowano ze środków Budżetu Państwa.